

Тетяна Тхоржевська

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса
tvchor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4696-4636

Станіслав Овсієнко

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, Одеса
istorik@te.net.ua
ORCID: 0009-0002-8716-7980

ЖУРНАЛІСТСЬКА НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ: ЯК ПИСАТИ ПРО РЕЛІГІЙНІ СПІЛЬНОТИ

© Тхоржевська Т., Овсієнко С., 2024

Існуючі журналістські стандарти покликані, у тому числі, запобігати конфліктам у межах суспільства. Зокрема, це стосується стандарту балансу думок, точок зору, який передбачає необхідність «надати слово всім сторонам конфлікту та відобразити їхні позиції, водночас сам журналіст має бути максимально неупередженим». Конкретизуючи цей стандарт, фахівці радять для уникнення фальшивого балансу консультуватися з професійними експертами і взагалі відмовитися від написання матеріалу у разі браку інформації. Стандарт відокремлення фактів від коментарів також покликаний донести максимально неупереджену інформацію, де позиція самого журналіста, якщо вона є, подається окремо від поданої інформації.

Проте журналіст сам є людиною і частиною тої культури сприйняття навколишнього світу, яка існує у певному суспільстві. Наслідком вищезазначеного є, на наш погляд, те, що журналіст не усвідомлює наявності власних упереджень, а, отже, йому досить важко їх уникати.

Упередження стосовно протестантських релігійних спільнот має глибоке історичне коріння. Зокрема, в російській імперії протестантам заборонялася місіонерська діяльність стосовно православного населення. Як в імперські часи, так і в радянські актуальною була «боротьба з сектами», під якими зазвичай розумілися будь-які відхилення від панівної релігії/ідеології. Радянська влада додала до цього активну антирелігійну пропаганду за допомогою кінематографа. Яскравим прикладом такої пропаганди є, зокрема, стрічка «Хмари над Борськом», де протестантів-п'ятидесятників представлено у вигляді групи, що приносить людські жертви.

Проведені польові дослідження доводять усталеність подібних уявлень. Зокрема, серед православних розповсюдженою є думка щодо «біснування» п'ятидесятників, незнання конфесійної належності протестантів («мабуть, не християни») і навіть уявлення про людські жертвопринесення.

Питання, які порушено у цій розвідці, стосуються, по-перше, наявності/відсутності екстраполяції подібних уявлень на окремі журналістські матеріали, присвячені чутливій релігійній тематиці. По-друге, ми намагаємося з'ясувати, у який спосіб можна створити неупереджений журналістський матеріал на релігійну тематику. З цією метою проведено аналіз матеріалу на дотримання журналістських стандартів та інтерв'ю з журналісткою – авторкою матеріалу.

Ключові слова: журналістські стандарти, упередженість, стереотипи, культурна норма, протестантські громади, усвідомлення упереджень.

Вступ. Існуючі журналістські стандарти покликані, у тому числі, запобігати конфліктам у межах суспільства. Зокрема, це стосується стандарту балансу думок, точок зору, який передбачає необхідність «надати слово всім сторонам конфлікту та відобразити їхні позиції, водночас сам журналіст має бути максимально неупередженим». Конкретизуючи цей стандарт, фахівці радять для уникнення фальшивого балансу консультуватися з професійними експертами і взагалі відмовитися від написання матеріалу у разі браку інформації. Стандарт відокремлення фактів від коментарів також покликаний донести максимально неупереджену інформацію, де позиція журналіста, якщо вона є, подається окремо від поданої інформації.

Постановка проблеми. Проте журналіст сам є людиною і частиною тої культури сприйняття навколишнього світу, яка існує у певному суспільстві. Суспільні уявлення про навколишній світ мають міфологічне підґрунтя, як стверджує Георг Шопфлін. Це означає, що будь-яке суспільство визначає певні речі як природні і правильні, а інші – як неправильні й незрозумілі. З цього виходить, що будь-яка людина, як частина суспільства, є носієм тієї суспільної міфології, яка є пануючою [1, р. 19–36]. У процесі конструювання власної ідентичності «людині досить важко означити «ким я (ми) є»; набагато простіше усвідомити «ким я (ми) не є». Тож міфологічна свідомість поділяє навколишній світ на «своїх» та «чужих». «Свої» є добрими, лагідними, й, головне, зрозумілими. «Свій» простір є добре впорядкованим. «Чужі» є зазвичай злими, агресивними й, головне, незрозумілими» [2, с. 1435–1440]. Міфологічні «чужі» зовсім не обов'язково перебувають поза географічними межами свого, впорядкованого простору. Уявлення про «Іншого» формується на зрозумілих прикладах, які можна побачити навколо себе. Таким чином жодна людина, зокрема журналіст, не є вільною від міфологічної свідомості, яка притаманна суспільству, отже, є носієм певних стереотипних уявлень, зокрема упереджень.

Виходячи з цього, **актуальність** дослідження полягає у тому, що наслідком вищезазначеного є, на наш погляд, те, що журналіст не усвідомлює наявності власних упереджень, а, отже, йому досить важко їх уникати. Ми спробуємо конкретизувати цю тезу на прикладі суспільних уявлень щодо окремих релігійних спільнот.

Формулювання мети та завдань статті. Метою цієї статті є аналіз існуючих в суспільстві уявлень щодо протестантських та неопротестантських релігійних спільнот та відображення цих уявлень у ЗМІ. Виходячи з поставленої мети, нашими завданнями є: 1) описати існуючі в суспільстві уявлення стосовно протестантських спільнот (користуючись попередніми дослідженнями); 2) розглянути на конкретних прикладах, чи відображені такі уявлення в ЗМІ; 3) розглянути на конкретному прикладі (інтерв'ю з журналісткою), якими принципами необхідно керуватися для створення неупередженого матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відображення релігійної тематики в засобах масової інформації досліджували такі науковці, як Ю. Комінко, А. Бойко, І. Скленар, Т. Крамаренко. Зокрема, Ю. Комінко, розглядаючи мовні засоби, які використовують ЗМІ в текстах на релігійну тематику, на прикладі тижневика «Дзеркало тижня» стверджує, що більшість лексики

в публікаціях має негативне забарвлення [3, с. 69–74; 4]. І. Скленар звертає увагу на проблему роботи журналіста з релігійною інформацією [5]. А. Бойко пропонує підходи до висвітлення релігійної інформації, підкреслює необхідність дотримання етичних стандартів та потребу релігійно-знавчих знань під час роботи з такою інформацією [6]. Вивчаючи сприйняття релігійної інформації в українському суспільстві, А. Бойко зазначає, що недостатня інформація у медіа про релігії, в тому числі про протестантські напрями християнства, можуть мати певні негативні наслідки, адже аудиторія, яка не отримує об'єктивної та повної інформації, на основі фрагментарних даних «домальовує» певні риси в «портреті» прибічників тієї чи іншої релігії [7, с. 307–319]. На проблему релігійної нетерпимості медіа звертає увагу також Т. Крамаренко [8, с. 17–24].

Виклад основного матеріалу. Почнемо з описання існуючих в суспільстві упереджень стосовно протестантських спільнот. Для цього ми скористались попередніми дослідженнями, які були вже оприлюднені одним з авторів цієї розвідки.

Упередження стосовно протестантських релігійних спільнот має глибоке історичне коріння. У російській імперії стосовно так званих «інославно» віросповідань, до яких належали протестанти, законодавство декларувало толерантність, проте їхній статус суттєво відрізнявся від панівної церкви. Зокрема, протестантам, як і представникам багатьох інших віросповідань, заборонялася місіонерська діяльність стосовно православного населення. Як в імперські часи, так і в радянські актуальною була «боротьба з сектами», під якими зазвичай розуміли будь-які відхилення від панівної релігії/ідеології. Радянська влада додала до цього активну антирелігійну пропаганду за допомогою кінематографа. Яскравим прикладом такої пропаганди є, зокрема, стрічка «Хмари над Борськом», де протестантів-п'ятидесятників представлено у вигляді групи, що приносить людські жертви [9, с. 1435–1440]. За допомогою подібних кінострічок в суспільстві формувалися, з одного боку, зневага, а з іншого, страх перед чужим і незрозумілим.

Чи зникли подібні уявлення після зникнення тих державних утворень, в яких вони існували?

Проведені свого часу польові дослідження щодо уявлень православних про «штунду» свідчать про те, представники умовно православної більшості одного населеного пункту на півдні України відрізняють себе від протестантів, вважаючи, що в них інша обрядовість, інша мораль, інший матеріальний стан. Наприклад, стосовно особливостей богослужіння, можна навести такі приклади: «вони кричать, біснуються, одне одного не чують», «вони кожду неділю моляться, заплющують очі. І не хрестяться. Мабуть, не християни», «Церкву не признають, збираються в хаті». Підкреслювали наші православні респонденти також відсутність ікон: «Як зайдете до них у хату, ви ікони не побачите, хреста не побачите, нічого не побачите». Такі та подібні уявлення стосуються, переважно, зовнішньої, обрядової сторони; жоден з респондентів не виявляв бажання заглиблюватися у розуміння протестантського віровчення. Наші респонденти звертали увагу також на суттєву взаємодопомогу у середовищі «штунди» («не знаю, за які гроші, але вони сильно допомагають друг другові... ти... у лікарні, то вони з усього миру туди йдуть... І звідки вони, якось знають, деє пишуть, моляться там...») та на заборону абортів («...веруючі і зараз по шестеро-семеро дітей мають. Їм нельзя робити нічого»). Неодноразово у свідченнях зустрічалися також уявлення щодо кращого матеріального забезпечення протестантів. Крім уявлень про іншу обрядовість та іншу мораль протестантської громади, православні досить часто висловлювали у своїх розповідях страх (А її брата в жертву принесли, закрили в погребі на 9 місяців... Так в погребі в жертву принесли... В них віра там така, дуже страшна) [10, с. 657–665]. Важко відповісти на запитання, які саме джерела формування цього «жахливого фольклору» про людські жертви, які приписуються протестантським конфесіям, зокрема п'ятидесятникам. Ймовірно, тут поєднуються давні страхи, на які накладається радянський кінематограф з його антирелігійною пропагандою. У будь-якому разі на рівні окремого населеного пункту за допомогою польових досліджень стереотип був виявлений досить явно.

Подібні уявлення не обмежуються маленькими населеними пунктами. Показовими в цьому плані є опитування студентів міста Одеси за методикою «шкали Богардуса» з метою з'ясувати ставлення до різних релігійних груп. Перші позиції на запитання «кого б Ви обрали для дружнього спілкування, економічного співробітництва, створення родини?» займають православні, католики та атеїсти. Баптистів та п'ятидесятників обирають близько 2 %. Більше того, згідно з опитуванням, протестантські конфесії уявляють як загрозові для себе 45–47 % опитуваних [11, с. 1435–1440].

Отже, в українському суспільстві продовжують побутувати упередження стосовно представників протестантських релігійних громад. Формування власної ідентичності відбувається шляхом відокремлення себе, нас від інших. Такими іншими є, у тому числі, віруючі протестанти.

Наскільки подібні стереотипні уявлення, що побутують у суспільстві, знаходять своє відображення у ЗМІ? Одразу зауважимо, що ця проблема вже висвітлювалася фахівцями з релігійної проблематики у ЗМІ. Зокрема, варто навести роботу Ю. Комінко, присвячену аналізу публіцистичних матеріалів з релігійної тематики, надрукованих у «Дзеркалі тижня» [12]. Авторка стверджує, що «вибір мовних засобів зумовлений їх соціально оцінними характеристиками і можливостями ефективного та цілеспрямованого впливу на масову аудиторію» і доводить, що публіцистичні матеріали «Дзеркала тижня» за 2003–2004 роки представляють релігію у негативному світлі.

Підтвердження цьому дає, наприклад, аналіз матеріалу «Deus ex machina?» Т. Паньо, розміщений в «Дзеркалі тижня» у рубриці «Соціум» за 27 червня 2002 р. [13]. За ознаками цей матеріал належить до художньо-публіцистичного жанру та визначений як есе. Незважаючи на те, що есе характеризується вільним, не обов'язково вичерпним, але виразно індивідуалізованим трактуванням теми і під час аналізу до нього не можна застосувати стандарти журналістики, цей матеріал дозволить з'ясувати наявність чи відсутність у автора упереджень щодо протестантських конфесій. Одразу в назві матеріалу, яка з латинської мови перекладається як «Бог з машини?», помітне упереджене ставлення автора до релігії. У матеріалі виражається суб'єктивна думка журналіста про інтерес релігійних організацій до нового засобу комунікації з вірянами та потенційними адептами («...Зрозуміло, що різноманітні релігійні організації, «ловці душ людських», теж не можуть оминати Інтернет своєю увагою»), про їхню здатність використовувати інтернет («...Її все одно ніхто не читає...»), про наповнення цих сайтів («Зрозуміло, що церковний сайт – не телевізійний блокбастер, щоб усі бігли на нього дивитися...»), «Вас турбує, кого призначили на яку парафію? Мене також ні...»), «...можна насолодитися хіба що пастирським посланням. Взимку і навесні – різдвяним, влітку і восени – відповідно, великоднім»). Упередженість щодо протестантських деномінацій проявляється в таких висловлюваннях: «Щодо «традиційніших» протестантських деномінацій...», «...наявна ніша заповнюється безліччю неопротестантських релігійних організацій (які, з відомих причин, не люблять, коли їх називають «сектами»)), «...втягуючи в коло віртуальних дискусій і міжособистісного спілкування людей, які за інших умов у секту навряд чи пішли б», «існує чимало сайтів, присвячених «просто вивченню Біблії», на яких у прихованій формі здійснюється пропаганда віровчення та залучення до діяльності протестантських і неопротестантських релігійних груп», «Тому якщо сайт декларує себе «просто християнським», «правильним християнським» і т. ін., не вказуючи своєї конфесійної або сектантської приналежності...», «...За будь-яких умов, жоден з таких ресурсів не заслуговує на довіру, і приділяти їм увагу слід швидше працівникам компетентних служб та органів, аніж користувачам, які шукають духовної розради».

Автор заявляє, що «...не є великим фахівцем з християнської моралі та етики – у школі їх у недалекі часи ще не викладали» і деякі слова та словосполучення (до прикладу, «чорносотенці», «клікуші», «истерики», «исчадия», «нечестивці») з релігійних сайтів викликають у нього «неприємне здивування, проте дозволяє в тексті проявляти упередженість, неетичність, нетолерантне ставлення до релігійних організацій, в тому числі до протестантських та неопротестантських. За допомогою емоційно забарвленої лексики, оціночних суджень поширює усталений стереотип про «секти», хоча стверджує, що, до прикладу, «...особисто немає абсолютно нічого проти релігійної групи Адвентистів сьомого дня».

Здається, стереотипні уявлення, про які йшлося вище, досить чітко відображаються у публіцистичному матеріалі. Важливо також підкреслити, що період, до якого відносяться означені матеріали, – це початок 2000-х років. Загалом можна стверджувати, що в цей період зневажливі, оціночні матеріали щодо різних конфесійних спільнот сприймалися як «нормальні», тобто відповідали соціальній нормі.

Одеські регіональні видання також дають подібні приклади. Це, зокрема, передрук «Рупором Одессы» 11 червня 2013 р. (переповідання) публікації Олександра Тодорова «Кредиты на прихожан и службы в доме барона» з одеського випуску газети «Вести» (№ 21 за 11 червня) [14]. Спроба ознайомлення з джерелом виявилась невдалою, оскільки не існує посилання на газету «Вести», діяльність якої була зупинена через її проросійську позицію та проведення антиукраїнської пропаганди з початку її виходу 14 травня 2013 р., а існуюче посилання на Tweet з міркувань безпеки не було використане. Тому досліджуваний матеріал був визначений як замітка. Це означає, що, на відміну від публіцистичного жанру, в цьому випадку автор повинен дотримуватися журналістських стандартів.

Порівняно з джерелом, статтею О. Тодорова «Кредиты на прихожан и службы в доме барона», в назві передруку – «Одесса: священник без стыда и совести обманул верующих» – яскраво вираженою є емоційно-забарвлена лексика та оціночне судження, що свідчить про суб'єктивну думку та елемент упередженості. Частково з назви вже можна визначити проблему, яка була також окреслена на початку матеріалу: мова йде про звернення до редакції газети «Вести» громадянки Галини К., яка стверджувала, що постраждала від дій пастора Церкви п'ятидесятників Анатолія Яремчука, який у лютому 2008 р. попросив її взяти кредит в банку, виступивши поручителем і взявши замість неї кредит.

У матеріалі порушується журналістський стандарт балансу думок, оскільки відсутня думка всіх сторін конфлікту та забезпечення всебічності та безсторонності висвітлення проблеми: представлена позиція постраждалої Галини К., яка була додатково підкріплена висловлюванням: «Причем, подобным образом священнослужитель обманул не только Галину. А на все стенания обманутых заявлял...», що не ідентифіковане як надійне джерело інформації; проте відсутній коментар пастора, який від розмови з кореспондентом відмовився, заявивши, що «будет давать комментарии в других инстанциях». Позитивним моментом є той факт, що автор повідомив аудиторію про відмову сторони, котру звинувачують у шахрайстві, давати коментар. Але у разі браку інформації, необхідно краще розібратися в темі. Автор замітки, згідно із стандартами, мусить виступати як спостерігач, не висловлювати власних думок чи оціночних суджень про подію і не робити власні емоції частиною матеріалу. Натомість у замітці наявні оціночні судження: «Одесса: священник без стыда и совести обманул верующих», «Оказалось, что «добрый» пастор...», «Пастор упорно открещивается от долгов и сейчас проводит службы...» (з тексту відомо, що в коментарі було відмовлено), «Именно так, «просто и доходчиво» пастор-пятидесятник и *надул* доверчивых верующих».

Отже, можемо констатувати у замітці упередженість та конфесійну заангажованість, що відбивається, у тому числі, у порушенні зазначених стандартів.

І. Скленар, аналізуючи публікації на релігійну тематику, доходить висновку щодо невідповідності сучасних журналістів до роботи з такими чутливими темами і пов'язує це з браком відповідних знань та навичок [15]. Не заперечуючи цю тезу, зазначимо ще раз, що окреслені упередження закорінені в культурі суспільства, частиною якого є журналісти. А, отже, підготовка до роботи з чутливою релігійною тематикою вимагає передусім усвідомлення своїх власних упереджень та вміння їх подолати, застосовуючи журналістські стандарти. Ключове слово тут – усвідомлення.

У який спосіб можна працювати з релігійною тематикою? Продемонструємо це на конкретному прикладі.

Матеріал О. Філіппової, яка з 2004 р. працює кореспондентом та завідувачем відділу газети «Чорноморські новини», був опублікований в рубриці «Без рубрики» на шпальтах «Чорноморських новин» за 17–19 грудня 2020 р. [16]. Об'єктом аналізу є стаття, а це, у свою чергу, дозволяє дослідити її зміст на предмет упередженості, тобто дотримання стандартів балансу думок та відокремлення фактів від коментарів. Авторка окреслює проблему: «Великі релігійні конфесії активно діють в ін-

формаційному полі, і про них відомо всім. А от чи знаєте ви, що в Одесі є...», і визначає мету: «розповісти читацькій аудиторії про малі релігійні спільноти, які не представлені широко у публічному просторі». У назві та тексті відчувається терпимість та толерантність («Під одним небесним куполом. Як почувуються малі релігійні громади на Одещині», «Незважаючи на різні вірування, релігійні течії, люди живуть по-сусідськи, і це додає краю неповторного колориту та індивідуальності...»); висвітлення діяльності релігійних спільнот (бахаїв, старовірів, кришнаїтів, мурашківців, баптистів із Кореї), основ віровчення, звичаїв та традицій підкріплене коментарями їхніх адептів, науковців (щоправда відсутні коментарі «мурашківців»), що є прикладом неупередженості (до прикладу, «У нас відбувається консультація, йде обмін думками й на основі цього приймаються рішення, і це зовсім не подібне на те, що відбувається у соціумі, – зауважує пані Наталія» (бахаї), «Олександр Головатюк... розповідає: – Бог – багатогранна особистість, гуморист та веселун, і йому подобається, коли люди розважаються, не переступаючи норм моралі» (кришнаїти), «Прихожанка Марія Бей розповідає, що обрала цю церкву свідомо, оскільки тут під час інтелектуальних занять можна отримати відповіді на непрості питання...»); використовуються пестливі слова («У дитсадок маленьких «мурашок» віддають рідко...»). Стаття закінчується коментарями експертів Володимира Богатирьова, ученого, засновника першого в Україні Інституту дистанційного навчання, та Ярослави Різникової, заступниці директора департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації, які наголошують на існуючих проблемах, а пані Ярослава також акцентує увагу на зроблених кроках на шляху до їхнього вирішення. До прикладу, «Сьогодні освітою опікуються релігійні громади. Чи навчають вони критичному мисленню? Навряд. І це турбує...» та «...Наше суспільство лише йде шляхом до релігійної демократії, і нам ще багато чого доведеться зробити, аби представники релігійних спільнот, у тому числі й малих, почувалися в Україні, як у Бога за пазухою».

Отже, у статті О. Філіппової чутлива релігійна проблема розкривається неупереджено з дотриманням балансу думок і точок зору та відокремлення фактів від коментарів.

Матеріал сприяє поступовому переосмисленню існуючих в суспільстві упереджень щодо представників протестантських та неопротестантських спільнот, встановленню міжконфесійної злагоди і взаємоповаги, формуванню неспотвореної браком інформації суспільної думки.

Яким чином можна було досягти подібного результату? Для відповіді на це запитання ми поспілкувалися з Ольгою Філіпповою з метою дізнатися про підготовчий етап написання матеріалу, наявність чи відсутність перешкод під час етапу збору інформації. Але головною нашою метою було зрозуміти на цьому конкретному прикладі ставлення автора матеріалу до релігії загалом, до описаних нею конфесійних груп зокрема.

Щодо виникнення ідеї написати саме такий матеріал, Ольга відповіла, що «...декілька років тому всі матеріали стосовно релігійного життя були присвячені виключно православним московського патріархату. А я розумію, що Одеса й Одещина є багатокультурними. Мене завжди цікавила ця тема – невеликих релігійних громад». Ми також з'ясували, що Ольга (і це вкрай важливо підкреслити) взагалі не належить до жодної конфесії. Важливим є також відповідь журналістки щодо того, як вона збирала матеріал для статті: «Спочатку я зробила список усіх наявних на Одещині релігійних громад. Для цього я звернулася до відділу релігій та національностей Обласної державної адміністрації, до Ярослави Різникової. В них є такі дані, вони їх мені надали. І я почала їх вивчати. Я подивилася дослідження, статистичну довідку з процентним співвідношенням різних громад. Далі я відібрала маловідомі релігійні громади і спочатку вивчила інформацію про них, яка є у відкритих джерелах. В ЗМІ я також знайшла деякий матеріал. Але про окремі релігійні спільноти не було зовсім нічого. Потім почала домовлятися про інтерв'ю. В інтерв'ю мені ніхто не відмовляв. Але дехто просив не називати свого імені». Далі, оскільки нас цікавили саме протестантські спільноти, ми поцікавилися у Ольги, як відбулося її знайомство з корейськими баптистами. Журналістка зазначила, що ця група її зацікавила, оскільки вони «багато говорили про духовний розвиток молоді. Вони навіть влаштовували школу для молоді. В них були певні проблеми з владою міською, їх намагалися вигнати з приміщення. Я брала інтерв'ю в дівчини, їхньої вірянки, але вона просила себе не називати». Ольга також зазначила, що в

неї не було на початку роботи упереджень стосовно жодної з конфесій, які вона вивчала для написання матеріалу: «Я розумію, що кожна людина мусить пройти свій шлях. В нас у суспільстві довго був стереотип, що правильна віра – це тільки православ'я. Мені дуже хочеться, щоб вони [малі релігійні громади] зберігали свої традиції, щоб їх не знищували. Хоча я сама не є віруючою взагалі». І ще один важливий момент з нашого інтерв'ю з Ольгою Філіпповою. Вона зазначила, що на неї справило велике враження пропозиція об'єднатися для спільної молитви за Україну, до якої долучилися протестантські спільноти у тому числі. Нарешті, оскільки нас цікавило, наскільки журналісту зрозумілий контекст, наскільки «повним» є матеріал, ми поцікавилися, чи відвідувала Ольга богослужіння. Вона відповіла, що так, була на службах, у тому числі в баптистів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в українському суспільстві продовжують побутувати упередження стосовно представників протестантських релігійних громад, які можуть бути присутніми в журналістських матеріалах. Це пов'язано не лише з невідповідністю журналістів, але й з неусвідомленням власних упереджень. Виходячи з розмови з Ольгою, можна констатувати, що для того, аби зробити добрий матеріал на чутливу релігійну тематику, необхідно ретельно збирати інформацію – як з відкритих джерел, так і з інтерв'ю з представниками тих, про кого йде мова. Крім того, необхідно зануритися у атмосферу, зрозуміти «внутрішнім поглядом» життя і уявлення певної спільноти. У цьому випадку, навіть якщо існували якісь упередження, є великий шанс подолати їх і зробити матеріал цікавим і неупередженим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schöpflin George, Geoffrey, A. (Ed.). «The Functions of Myth and a Taxonomy of Myths». In *Myths and Nationhood*. 1997. P. 19–36.
2. Тхоржевська Т. В. Образ «чужого» в радянському кінематографі та (пост)радянська ідентичність. *Народознавчі зошити*. 2021. № 6 (162). С. 1435–1440.
3. Комінко Ю. М. Релігійна тематика на сторінках провідних загальнонаціональних видань. *Наукові записки ін-ту журналістики*. 2006. Т. 22. С. 69–74.
4. Комінко Ю. М. Функціонально-стилістичні особливості публікацій на релігійну тематику в сучасній вітчизняній пресі. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1546>
5. Скленар І. М. Специфіка роботи сучасного журналіста з релігійною інформацією. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16012/>
6. Бойко А. А. Релігія в мас-медіа України: тексти лекцій. Київ, 2009. 158 с.
7. Бойко А. А. Релігія і політика в медіа: особливості сприйняття інформації молодіжною аудиторією. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2013. Вип. 3. С. 307–319.
8. Проблематика ЗМІ: навч. посіб. / І. Козюпа, І. Костенко, О. Холод та ін.; ред. і упоряд. О. Холод. Київ: Київський міжнародний університет, 2011. 570 с.
9. Тхоржевська Т. В. Образ «чужого» в радянському кінематографі та (пост)радянська ідентичність. *Народознавчі зошити*. 2021. № 6 (162). С. 1435–1440.
10. Тхоржевська Т. В. Стереотипні уявлення православних про «штунду». *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні»*. 2011. Вип. 21. Кн. 1. С. 657–665.
11. Тхоржевська Т. В. Образ «чужого» в радянському кінематографі та (пост)радянська ідентичність. *Народознавчі зошити*. 2021. № 6 (162). С. 1435–1440.
12. Комінко Ю. М. Функціонально-стилістичні особливості публікацій на релігійну тематику в сучасній вітчизняній пресі. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1546>
13. Паньо Т. Deux ex machina? Дзеркало тижня. 2002. 27 черв. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/deus_ex_machina.html
14. «Одесса: священник без стыда и совести обманул верующих». URL: <https://rupor.od.ua/news/Odessa-svyaschennik-bez-styda-i-sovesti-obmanul-/mainv/>

15. Скленар І. М. Специфіка роботи сучасного журналіста з релігійною інформацією. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16012/>

16. Філіппова О. Під одним небесним куполом. Як почувуються малі релігійні громади на Одещині. *Чорноморські новини*. 2020. 17–19 груд. URL: <https://chornomorka.com/archive/22215-22216/a-14672.html>

REFERENCES

1. Schöpflin George, Geoffrey, A. (Ed.). (1997). «The Functions of Myth and a Taxonomy of Myths». In *Myths and Nationhood*. P. 19–36.

2. Tkhorzhevskaya, T. V. (2021). Obraz «chuzhoho» v radianskomu kinematohrafi ta (post)radianska identychnist [The Image of the «Alien» in Soviet Cinema and (Post)Soviet Identity]. *Narodoznavchi zoshyty [Ethnographic Notebooks]*, 6 (162), 1435-1440.

3. Kominko, Y. M. (2006). Relihiina tematyka na storinkakh providnykh zahalnonatsionalnykh vydan [Religious topics on the pages of leading national publications]. *Naukovi zapysky in-tu zhurnalistyky [Scientific Notes of the Institute of Journalism]*, 22, 69-74.

4. Kominko, Y. M. (2006). *Funktsionalno-stylistychni osoblyvosti publikatsiii na relihiyinu tematyku v suchasni vitchyzniani presy [Functional and stylistic features of publications on religious topics in the modern domestic press]*. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1546>.

5. Sklenar, I. M. (2008). *Spetsyfika roboty suchasnoho zhurnalistaz relihiinoiu informatsiieiu [Specifics of the work of modern journalists with religious information]*. Retrieved from <https://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16012/>

6. Boyko, A. A. (2009). *Relihiia v mas-media Ukrainy : Teksty leksii [Religion in the mass media of Ukraine : Lecture notes]*. Kyiv.

7. Boyko, A. A. (2013). Relihiia i polityka v media: osoblyvosti spryiniattia informatsii molodizhnoiu audytoriiieiu [Religion and politics in the media: peculiarities of perception of information by the youth audience]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva [Collection of works of the Research Institute of Press Studies]*, 3, 307-319.

8. Kozyupa, I., Kostenko, I., O. Kholod, O. (2011). *Problematyka ZMI : navch. posib. [Media Issues: a textbook]*. (in 2 vols.; Vol. 2). (O. Kholod, Ed. and compiled by). Kyiv: Kyiv International University.

9. Tkhorzhevskaya, T. V. (2021). Obraz «chuzhoho» v radianskomu kinematohrafi ta (post)radianska identychnist [The Image of the «Alien» in Soviet Cinema and (Post)Soviet Identity]. *Narodoznavchi zoshyty [Ethnographic Notebooks]*, 6 (162), 1435–1440.

10. Tkhorzhevskaya, T. V. (2011). Stereotypni uivlennia pravoslavnykh pro «shtundu» [Stereotypical ideas of the Orthodox about «shtunda»]. *Naukovyi shchorichnyk «Istoriia relihii v Ukraini». Instytut relihiieznavstva [Scientific yearbook «History of Religions in Ukraine». Institute of Religious Studies]*, Issue 21, Book 1, 657-665.

11. Tkhorzhevskaya, T. V. (2021). Obraz «chuzhoho» v radianskomu kinematohrafi ta (post)radianska identychnist [The Image of the «Alien» in Soviet Cinema and (Post)Soviet Identity]. *Narodoznavchi zoshyty [Ethnographic Notebooks]*, 6 (162), 1435–1440.

12. Kominko, Y. M. (2006). *Funktsionalno-stylistychni osoblyvosti publikatsiii na relihiyinu tematyku v suchasni vitchyzniani presy [Functional and stylistic features of publications on religious topics in the modern domestic press]*. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1546>.

13. Panyo, T. (2002, June 27). Deux ex machina? [Deux ex machina?]. *Dzerkalo Tyzhnia [Mirror of the week]*. Retrieved from https://zn.ua/ukr/SOCIUM/deus_ex_machina.html.

14. «Odessa: sviashchennik bez styda i sovesti obmanul veruiushchikh» [«Odesa: a priest without shame and conscience deceived the faithful»]. Retrieved from <https://rupor.od.ua/news/Odessa-svyaschennik-bez-styda-i-sovesti-obmanul-mainv/>.

15. Sklenar, I. M. (2008). *Spetsyfika roboty suchasnoho zhurnalistaz relihiinoiu informatsiieiu [Specifics of the work of modern journalists with religious information]*. Retrieved from <https://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16012/>.

16. Filippova, O. (2020, December 17-19). Pid odnym nebesnym kupolom. Yak почувайутся малі релігійні громади на Одещині [Under one heavenly dome. How do small religious communities in Odesa region feel]. *Chornomorski novyny [Black Sea News]*. Retrieved from <https://chornomorka.com/archive/22215-22216/a-14672.html>.

**JOURNALISM IMPARTIALITY:
HOW TO WRITE ABOUT RELIGIOUS COMMUNITIES**

Existing journalistic standards are designed to prevent conflicts within society. In particular, this concerns the standard of balance of opinions, points of view, which implies the need to «give the floor to all parties to the conflict and reflect their positions, while the journalist himself must be as impartial as possible». Specifying of this standard, experts advise to avoid a false balance to consult with professional experts and to refuse altogether from writing material in case of lack of information. The standard of separation of facts from comments is also designed to convey the most unbiased information, where the position of the journalist himself, if any, is presented separately from the information presented.

However, the journalist is a part of this culture of perception of the world that exists in this society. the consequence of the above is, in our opinion, that the journalist is not aware of the presence of his own prejudices, and therefore it is quite difficult for him to avoid them.

Prejudice against Protestant religious communities has deep historical roots. Thus, in the Russian Empire, Protestants were forbidden to carry out missionary activities in relation to the Orthodox population. Both in imperial times and in Soviet times, the «struggle against sects» was relevant, which usually meant any deviations from the dominant religion/ideology. The Soviet authorities added to this active anti-religious propaganda with the help of cinematography. A vivid example of such propaganda is, in particular, the tape «Clouds over Borsk», where Pentecostal Protestants are presented as a group that makes human sacrifices.

Conducted field studies prove the stability of such ideas. Thus, among the Orthodox, there is a widespread opinion about the «exorcism» of Pentecostals, not knowing the denominational affiliation of Protestants («probably not Christians») and even ideas about human sacrifices.

The questions raised in this investigation relate, firstly, to the presence/absence of extrapolation of similar ideas to individual journalistic materials devoted to sensitive religious topics. Secondly, we are trying to find out in what way it is possible to create unbiased journalistic material on religious topics. For this purpose, an analysis of the material for compliance with journalistic standards and an interview with the journalist – the author of the material, were conducted.

Key words: journalistic standards, bias, stereotypes, cultural norms, Protestant communities. awareness of prejudices.